

PITANJA I ODGOVORI

KATAR

Sposljednjega svjetskog nogometnog prvenstva (2022.) javljali su se i hrvatski reporteri, najprije iz Katara pa je na to reagirao jedan jezikoslovac: da ne valja govoriti iz Katara, nego da treba reći iz Katra, a to je opet netko osporio navevši primjer Madagaskara i Gorskog kotara. Tako je nastala nedoumica kako je ispravno: iz Katara ili iz Katra.

Katar je daleko i nakon spomenutoga svjetskog prvenstva vjerojatno se zadugo ne će više spomenuti, no ima i drugih sličnih nedoumica pa je dobro upitati ima li pravilo o tome kada se *nepostojano a* gubi, a kada ne gubi. Za Nives Opačić u članku Gramatikom i pravopisom po otoku Krku (i šire) (Krčki kalendar 2023., 129. – 135.) nema dvojbe – u hrvatskom standardnom jeziku treba govoriti: Punat/Punta, Porat/Porta, Molunat/Molunata, Merag/Merga, Sv. Marak/Sv. Marka, Juraj/Jurja.

No je li sve to tako i upravo tako? U vezi s kolebanjem navest ću samo dva primjera. U jednom svom radu spomenuo sam poznatog hrvatskog prevoditelja Svetoga pisama J. Fučaka (ime namjerno pišem samo početnim slovom da ne otvaram novo pitanje), a lektor mi je Fučaka prepravio u Fučka. I drugi primjer: na Hrvatskom radiju u razgovoru o jednom stručnom skupu više je puta spomenut Juraj Njavro, i svi su odreda zadržali *postojano a* u kosim padežima, govorili su o Juraju Njavri.

Vratimo se spomenutom pitanju: Postoje li precizni kriteriji o tome kada se *nepostojano a* gubi, a kada ne gubi? Nisam nigdje susreo da je to tko izrijekom rekao, ali naslućujem po kojem bi se pravilu to pretežno ravnalo. Ako je *a* dugo, ono bi načelno trebalo ostati, a ako je kratko, gubilo bi se. Za

dva navedena primjera to bi izgledalo ovako: spomenuto prezime glasi Fùčāk pa bi genitiv bio Fùčāka. Kad bi bilo Fúćak, a nije, tada bi genitiv bio Fúćka. Nikada nisam čuo da je tko tako izgovorio, tako bi se moglo reći samo u šali, i prisjetiti se riječi *múćak*. Ono prvo, ispravno (Fùčāk), bilo bi kao Bèljāk/Bèljāka, a ovo potonje, neispravno (Fúćak), kao Púljak/Púljka. A Juraj? Ako je nominativ Jùrāj, genitiv bi po istoj logici bio Jùrāja. Ništa ne bi moralo smetati što je Jurjevo, a ne Jurajevo. Ipak je u uporabi mnogo rašireniji lik Júrja, a kako je do toga došlo i mora li tako uvijek ostati, trebalo bi istražiti. No, mogli bismo se također upitati bi li bilo prikladno u tom primjeru ostaviti i dvostrukost: govoriti npr. o Josipu Jurju Strossmayeru (jer je to ustaljeno i jer postoje mnoge ulice s tim imenom), ali i o Juraju Njavri (gdje je tako uobičajeno).

A sada se vratimo zemljopisnim imenima koja spominje N. Opačić. O Jurju je već rečeno, a ako je u imenima Molunat, Merag i Marak *a* u završnom slogu dugo, ono bi ostalo i u kosim padežima. U drugima je kratko pa bi se gubilo. Logika bi, osim toga, tražila da u Marak završno *a* bude dugo i da bi se njegovi kosi padeži razlikovali od istih padeža imena Marko. Inače se ne bi znalo dolaze li od imena Marak ili od Marko (oba postoje: Sv. Marak i Sv. Marko).

Slična dvojba, ali ne posve ista, može nastati i u vezi s *nepostojanim e*, a nije potpuno ista jer je ono vezano gotovo isključivo za kajkavsko narječje. No i tu bi vjerojatno trebalo barem uzeti u obzir kratkoću ili dužinu toga završnog *e*. Spomenut ću samo jedan primjer koji to može rasvijetliti: Máčěk/Máčěka (prezime) i máček/máčka (opća imenica).

U naslovu je Katar pa bi i o njemu trebalo reći zaključno koju riječ. Ako bi se prihvatila

teza da se kratko *a* u kosim padežima gubi, a dugo ne gubi, trebalo bi saznati kakvo je završno *a* u nominativu imenice Katar, dugo ili kratko. Hrvatski rječnici ne označuju njegovu dužinu, ali bi se iz izvedenog pridjeva kâtârski moglo zaključiti da je to *a* dugo. U hrvatskom postoji i opća imenica *katar* s dugim završnim *a*: kâtâr, mn. kâtâri, a ne katri (=patareni).

Etimologija imena Katar nije nam nepoznata, ali to nam ovdje i nije presudno jer zapravo nam i nije cilj saznati kako treba pisati kose padeže imena te države, više nas zanima samo načelo. A načelo se mora zasnivati na nekom objektivnom kriteriju. Ovaj kratki osvrt ostaje više na razini pitanja nego odgovora, a iz svega rečenoga ipak bi se moglo zaključiti barem jedno: da bi lektori trebali biti oprezniji kada zahvaćaju u tuđi tekst.

Petar Bašić

petar.basic@kbf.unizg.hr

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.12>

SKÛP I SKUPOCJEN

Reklamiraju se u medijima raznovrsna sredstva za čišćenje u kući, pa i novo sredstvo za održavanje kućnih odvoda prohodnim, sredstvo koje brzo, učinkovito i k tome posve neopasno za ljude i okolinu odmašćuje npr. sudoper i slična mjesta. Jedna starija korisnica tih sredstava govori u reklami kako je to novo sredstvo dobro, a i stoji mnogo manje novca od popravak starijih odvoda jer za popravak odvoda mora zvati majstora, a to može biti *skupocjeno*, veli ona, pa si to ne može priuštiti. Kako se riječ *skupocjen* našla uz troškove za odčepljivanje i popravak običnog odvoda? Je li se možda mislilo na riječ *skûp*? *Skûp* i *skupocjen* slično zvuče, a što znače? Pogledajmo što o tim dvjema riječima donose noviji rječnici.

Rječnik Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“ (2000.) donosi za pridjev *skûp* više značenja, a jedno je ovo: koji skupo cijeni svoju robu ili usluge (skup trgovac, majstor). Pridjev *skûp* ima komparativ *skuplji*. Npr. nešto je skupo danas, a sutra

može biti još skuplje, primjerice povrće zimi. Jako je skup i papir. Pokazuje se iz primjera da se značenje pridjeva *skûp* može pojačati i pojačajnim priložima, primjerice, *jako*.

Školski rječnik hrvatskoga jezika Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u izdanju iz 2012. navodi jedno, čini se, najčešće značenje pridjeva *skûp*: koji ima visoku cijenu, koji stoji mnogo novca. I tu se navodi mogućnost tvorbe komparativa.

U Vrhu (ŠK, 2015.) pridjev *skûp* opisan je ovako: koji ima visoku cijenu, koji stoji mnogo novaca, uz primjere *skup automobil*, *skupa knjiga* i dva frazema: Skupo kao svetog Petra kajgana i Ako ne znam što je dobro, znam što je skupo. Naveden je komparativ pridjeva – *skuplji*.

Pridjev, pak, *skupocjen* opisan je u Rječniku Leksikografskoga zavoda ovako: koji ima visoku cijenu, veliku vrijednost; dragocjen. Nema podatka o mogućnosti stupnjevanja.

Školski rječnik značenje pridjeva *skupocjen* svodi na opis *koji ima veliku vrijednost (skupocjen prsten)*, uz sinonime *dragocjen*, *vrijedan*. Skupocjen je, npr. *nakit*